

Ramón Lucas Lucas, *Bioetika za svakoga*. Zagreb: Verbum, 2019, 198 str.

Ramón Lucas Lucas redoviti je profesor antropologije i bioetike na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu. U svojem filozofskom radu posebno se zanima za pitanja suvremene antropologije i bioetike, kao i za odnos antropologije i bioetičke problematike. Objavio je niz djela od 1987. godine do danas. Član je Papinske akademije za život.

Djelo *Bioetika za svakoga* objavio je u izdanju Verbuma, u Splitu 2007. godine. Tekst je preveo Nikola Jelovac, a uredio je Petar Balta. Za redakтуру odgovoran je Josip Markotić. Knjiga je doživjela svoje ponovno prošireno i ažurirano izdanje u San Paolu 2014. godine. Pisana je jednostavnim i razumljivim jezikom, pri čemu je poštivana stručnost i ozbiljnost teme. Stoga je lako shvatljiva, a problemsko pitanje vrlo se jednostavno zrcali u prikazu teme. Sadržajno ne ulazi u detaljiziranje, zadržava se na bitnom i dovoljnom. Optimalan obim činjenica potreban za stvaranje točne ali cjelovite slike materije razlog je zašto je ova knjiga u samo 198 stranica uspjela obuhvatiti najvažnije teme i bioetičke prijepore današnjice.

Ne zanemarujući moć vizualizacije i učenja putem riječi i slika, ova nam knjiga donosi i nešto više od 170 ilustracija, tabela i prikaza.

Udžbeničkim prikazom kroz pet dijelova knjige, koji su posvećeni glavnim temama i prijeporima kojima se bioetika bavi, autor kreće od objašnjenja osnovnih pojmova, davanja definicija pojmova, prepoznavanja problema do konačnoga zaključka i donošenja etičkoga suda. Pri tom pruža prihvatljivo, jasno i znanstveno objašnjenje toga i takvoga etičkoga suda. Knjiga se može nazvati abecedom bioetike. Pisana je kao priručnik ili udžbenik bioetike i svakako bi mogla služiti edukaciji uče-

nika ili studenata. Ovo je jedna od onih knjiga koje kada se pročitaju, uvijek ostaju negdje u blizini, pri ruci, jer daje odgovore uvijek kada nam zatreba brzo pojašnjenje ili definicija. Kako autor i sam već u počecima pisanja navodi, bioetika je interdisciplinarna, ljudska i univerzalna, tako je i prikaz svakoga problemskoga poglavlja započet znanstvenim objašnjenjem teme. Medicinski stručno, ali ne i zahtjevno, približeni su nam i pojašnjeni procesi funkcioniranja ljudskoga organizma, začeca, načini utjecaja na genom, manipulacija stanicama, načini prekida trudnoće, vrste i načini eutanazije i slično.

Svaka ta tema ima svoj znanstveni početak i objašnjenje, svoj prikaz u stvarnom životu, točnije problem koji iz toga medicinsko-znanstvenoga uspjeha proizlazi te etičku dvojbu koju uzrokuje. Autor se nakon predstavljanja problema ne libi izreći etički sud kategorički i jasno, kao primjerice kod pitanja kontracepcije — uporaba kontracepcijskih sredstava je nedopuštena. Možda bi se moglo reći da je takav stav isključiv. Moglo bi mu se prigovoriti da ne dopušta protustavove niti pretpostavlja pravo na drugačiji sud. Međutim, ako se uzme u obzir cijeli put prikaza problema, koji na kraju dovodi i do etičkoga suda, jasno je da je autor dosljedan, slijedi jasno postavljen koncept prikaza i razrade problema, a etički sud koji zastupa proizlazi kao logičan zaključak kojemu daje znanstvene, medicinske, psihološke i svjetonazorske razloge.

Već u uvodu i dijelu o ljudskoj osobi i temeljnim načelima možemo dobiti osnovna početna znanja o pojmu bioetike. Od povijesnoga početka do objašnjenja osnovnih pojmova i značajki te do glavnih tema i problema kojima se bioetika bavi. Uvodno kratko, dovoljno sadržajno, sažeto i jasno. U prvom dijelu, vjerno svojemu konceptu dobit ćemo lekciju o pojmu osobe te bitnoj razlici

između čovjeka, stvari i osobe. U ovom poglavlju postavlja se temelj za svaku daljnju raspravu o problemima bioetike. Već sljedeća lekcija pruža prikaz osnovnih načela bioetike, koji se nadovezuju na dobro usvojeno znanje o ljudskoj osobi. Autor daje prikaz šest načela bioetike: apsolutna vrijednost ljudske osobe; neraskidiva veza između života, slobode i istine; upoznati da bi se liječilo, a ne da bi se manipuliralo; sve ono što je tehnički moguće nije i moralno dopustivo; državni zakoni moraju štiti dobro ljudi; načelo čina s dvostrukim učinkom (str. 25–27).

Nakon usvojenih lekcija o osnovnim terminima, koji se u bioetici ponašaju kao osnovni programski jezik, jer bez jasnih razlikovanja između termina ne može se razumjeti materija, do osnovnih načela bioetike koji se u ovom slučaju postavljaju kao formula u fizici, bez znanja načina i pravila rada onemogućen je svaki rad, dolazi do prikaza bioetičkih tema u poglavljima koja slijede.

Medicinski prikaz, biološke činjenice i realno stanje prvo je što čitamo u dijelu o ljudskoj prokreaciji. Tema je predstavljena kao razlikovanje prirodne ljudske prokreacije i umjetne inseminacije, umjetne oplodnje. Prirodna regulacija plodnosti i umjetna oplodnja te pitanje sterilizacije završno su obrađene u ovom poglavlju kao zaokružene teme. No prije bilo koje daljnje rasprave o ljudskoj prokreaciji, autor smatra nužnim pružiti uvid u personalističku filozofiju ljudske spolnosti. Znanstveno utemeljeno objašnjena je razlika između spolova, muškoga i ženskoga, te je autor uzео u obzir psihološke učinke spolnosti i zaključio na spolnost kao način bivstvovanja (str. 36). Sve je to bilo potrebno kako bi ljudskoj spolnosti dao vrijednost koju ona zaslužuje jer prožima cijelo ljudsko biće u tjelesnoj, psihičkoj i duhovnoj dimenziji (str. 41). Zaključno, svaki postupak koji narušava

poredak cjelovite antropologije nije prihvatljiv. Lakše je shvatiti ako se prihvati činjenica da je dijete dar, a ne proizvod ili pravo (str. 55).

Nastavno na pitanje prokreacije slijedi i poglavlje o ljudskoj genetici, koje se problemski, u medicinsko–biološkom smislu naslanja na prvo poglavlje. Etički gledano, dvojbe koje se javljaju leže na istim istinama o vrijednosti ljudskoga života od začeca, pa i etički sud koji iza ovoga poglavlja slijedi ima poveznicu s prethodnim poglavljem. Međutim, autor smatra da prije svakoga govora treba dobro poznavati biologiju. Stoga daje iscrpan pregled stanične biologije prije nego li se zaputi u pitanja biotehnologije i genetskoga inženjeringa. Po načelima poštivanja najviše vrijednosti, ljudske osobe, njezina identiteta i identiteta ljudske vrste, genetska manipulacija dopuštena je samo ako ne odstupa od navedenih načela. Jednako kao i genetska terapija.

Ljudskomu embriju posvećeno je četvrto poglavlje. Osim osnovnih znanja poput objašnjenja terminologije, autor nam daje antropološku definiciju embrija. Kao jedinka ljudske vrste, on je ljudsko biće i osoba. U procesu rasta i razvoja, embrij je naziv za čovjeka u najranijoj razvojnoj fazi. Tomu svjedoče četiri znanstvene činjenice: život nastaje u trenutku začeca, novonastali organizam pripada ljudskoj vrsti, programiran je kroz kromosome vlastite DNK, a razvoj se događa na koordiniran, kontinuiran i postupan način. Stoga se autor u ovom dijelu pozabavio kontroverznim i medijski atraktivnim temama pobačaja, prenatalne dijagnoze i zahvata na ljudskim embrijima.

Kako se autor u razradi svih problematika vodi mislima koje su predstavljene i usvojene u “lekcijama” u uvodu i prvom poglavlju, a to su autonomija i nepovredivost ljudske osobe od početka do prirodne smrti te načelima bioetike,

tako je zadnje poglavlje i posvećeno ljudskom životu u terminalnoj fazi. Razrađeni su problemi terapijske upornosti, eutanazije, palijativno liječenje, biološka oporuka i informirani pristanak, moždana smrt i presađivanje organa. Etička prosudba je ista — poštivanje ljudskoga života od njegova začetka pa do prirodne smrti. Potrebno je jasno razlikovati bezrazložnu terapijsku upornost i eutanaziju, kao i nužnosti olakšavanja bolova uz rizik koji takva terapija nosi, a u svjetlu načela čina s dvostrukim učinkom.

Bioetika za svakoga Ramona Lucasa Lucasa na prvi susret čini se kao nezahtjevno i čitko štivo. Nakon prvoga čitanja postaje jasno da ona to i jest, ali i da kada se doista poznaje određena materija, tada je govor o njoj jednostavan, jasan i precizan.

Takav je slučaj s prikazom bioetičkih prijevora današnjice koje je autor obradio u ovoj knjizi. Interdisciplinarno, otvoreno i točno. Zaključke koje, poštujući istinite spoznaje i znanstvena znanja, donosi na kraju svojih preispitivanja, na jednak način jasno i nedvojbeno izriče. Filozofski hrabro i neumitno smatrajući da istina koja se nameće svojom jasnoćom mora biti jasno i izrečena.

Zrinka Pranjić Kozlek

Ana Biočić, *Svećenici u politici: Djelovanje katoličkih svećenika u Hrvatskom saboru 1868.–1871.* Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2018, 452 str.

Hrvatska nacionalna povijest usko je povezana s djelovanjem crkvenih ljudi, osobito svećenika, na svim područjima javnoga života. Stoljećima su svećenici bili jedan od bitnih činioaca hrvatskoga političkoga života. Od ulaska Hrvata u sferu zapadnoga kršćanstva Crkva je postala društvena stvarnost hrvatskoga naroda, a u kriznim vremenima često

nosilac i čuvar nacionalnoga identiteta i ideja hrvatske državnosti. Bez djelovanja katoličkoga svećenstva danas bi bila nezamisliva i nepotpuna hrvatska kultura, znanost, politika i mnoga druga područja u čijim se temeljima nalaze crkvene institucije ili su pokretači bili crkvene osobe. Politička aktivnost svećenika u Hrvatskoj 19. stoljeća bila je normalna stvarnost, koja je kao takva prisutna još iz vremena srednjega vijeka i staleških sabora. Katolički svećenici djelovali su u radu Hrvatskoga sabora neprekinuto od vremena staleških sabora do kasnijega građanskoga sabora, koji je i dalje priznao instituciju virilnoga prava, koja se stjecala određenom visokom crkvenom službom (uglavnom nadbiskupi, biskupi i sl.). Razdoblje koje autorica obrađuje u ovoj knjizi ključno je za modernu hrvatsku povijest jer je to vrijeme saziva prvoga sabora nakon potpisivanja Ugarsko–hrvatske nagodbe 1868. godine. Ponovno uređenje odnosa Hrvatske i Ugarske u novonastalim pravnim okvirima sada dvojne, Austro–Ugarske, Monarhije otvaralo je ne samo pitanje uređenja političkih i pravnih odnosa s Ugarskom, nego i gospodarska pitanja, reformu, podizanje kvalitete obrazovanja i dr. Novost je ovoga djela u tom što autorica, osim što u svoje istraživanje uključuje dosadašnje znanstvene spoznaje, koje su bile ograničene samo na konkretnu političku, stranačku ili pravnu problematiku toga saziva sabora, prva piše o svećenicima zastupnicima u saborskom sazivu od 1868. do 1871. godine. Ukratko, ona se usmjerava na jednu specifičnu skupinu unutar saborskoga zastupništva nastojeći prikazati rad svećenika u sabornici u navedenom razdoblju, kako su nastupali i što su zagovarali te jesu li uopće bili homogena grupa unutar Sabora. Iscrpan i detaljan prikaz, utemeljen na postojećoj literaturi, periodici iz 19. stoljeća i arhivskim izvorima, uspješno je, kvalitetno i me-